

Trends van Watervogels in het Zeeschelde-estuarium

Bergeend - Glenn Vermeersch

Watervogels kunnen gezien worden als barometers van een estuarien ecosysteem. De lange termijn trends of plotse veranderingen in vogelaantallen kunnen gerelateerd worden aan veranderingen in het beheer van het systeem (bv. waterzuivering, habitatverandering) maar zijn ook gekoppeld aan Europese populatieontwikkelingen en worden beïnvloed door klimatologische kenmerken (bv. strengheid winter) (bv. Van Ryckegem et al., 2006, Onkelinx et al., 2008). Door monitoring van watervogels in het Zeeschelde-estuarium hoopt het INBO meer inzicht te krijgen in de factoren die aan de grondslag liggen van de waargenomen trends. In deze korte bijdrage worden een aantal voorlopige resultaten toegelicht.

Onderstaande resultaten en besprekingen van enkele algemene trendobservaties hebben betrekking op de wintertellingen op de Zeeschelde en op zijrivieren van oktober tot maart. De wintertellingen op de Zeeschelde werden uitgevoerd vanop een boot bij laagwater door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek en de tellingen langsheen de zijrivieren en het onbevaarbare traject Melle-Gentbrugge werden verricht door vrijwilligers vanop het land (zie Tabel 1 traject overzicht). Deze gecombineerde dataset zorgt voor een vollediger beeld van de trends in wintervogelaantallen in het volledige Zeeschelde-estuarium (Rupel, Durme, Dijle, Zenne en Zeeschelde). De getijde-Netes werden niet onderzocht.

Tabel 1.
Overzicht van de getelde trajecten door vrijwilligers – toegevoegd aan INBO dataset.

Zijrivier	Traject
Dijle	Mechelen Oude Dijle + Dijle
Dijle	Dijle Netemonding – Mechelen
Durme	Durme monding - Mira-brug Tielrode
Durme	Oude Durme + Durme Hamme
Rupel	Rupel Wintam-sas tot brug Boom
Rupel	Rupel brug Boom - monding Dijle/Nete
Zenne	Zenne ZEMST(brug Brusselse Steenweg) – Hombeek (Eglegemvijver)
Zenne	Zenne Zennegat – Hombeekbrug Mechelen

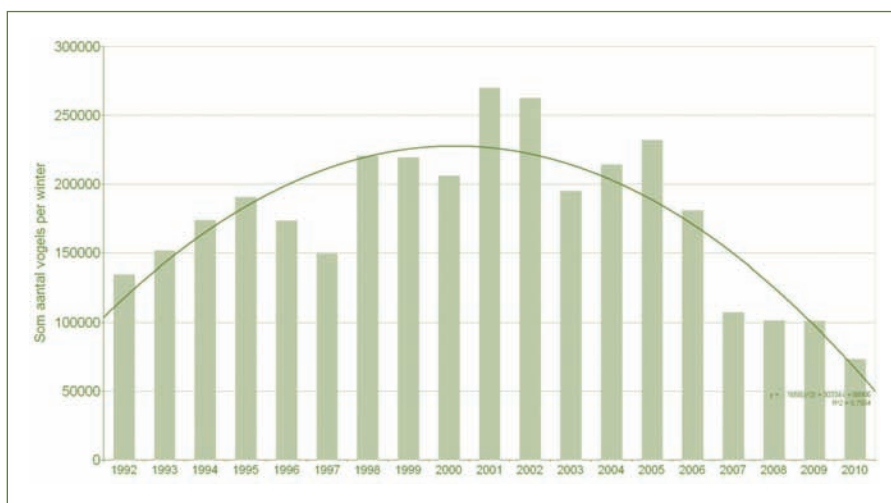
Na jaren van toename vertonen de aantallen overwinterende watervogels in de Zeeschelde sinds 2001 een aanhoudende dalende trend. De dalende trend beschreven in Van den Bergh et al. (2010) zette zich ook in de winter van 2010/2011 door. Begin de jaren 2000 haalden we nog maandmaxima (januari, december) van ruim 70.000 vogels in het estuarium, nu zijn de aantallen gedaald tot ruim onder de 20.000. In Figuur 1 wordt de trend weergegeven op basis van de seizoensom (som van alle tellingen in één winterseizoen, als maat van het aantal vogeldagen). De weergegeven trend is vooral bepaald door de aantallen in de hoofdstroom.

Opvallend is dat de waargenomen trends verschillen naargelang de locatie in het estuarium (Figuur 2). Zo is het opvallend hoe de piek in de Rupel later komt dan de piek op de Zeeschelde. Deze toename zet zich in 2007-2008-2009 verder stroomopwaarts door op de Zenne en in mindere mate op de Dijle (bemerkt de verschillende schaal op Y-as). De piekaantallen lijken ook reeds bereikt op de Zenne en Dijle concluderend uit de gevoelige daling in aantallen op de getijde-Zenne in de winter 2010/2011. Deze verschuivingen weerspiegelen de verbetering in de waterkwaliteit en het hierbij in eerste instantie rijke voedselaanbod. Een verder volgehouden verbetering in waterkwaliteit resulteert uiteindelijk in een dalende organische belasting en een verminderd voedselaanbod, vooral voor de opportunistische vogelsoorten die zich tijdelijk voeden met het hoge aanbod aan kleine bodemdieren (Oligochaeta) (INBO, 2011).

De aantalsevolutie is niet voor alle soorten volgens eenzelfde patroon (Figuur 3). Voor sommige soorten was de afname in het Zeeschelde-estuarium zeer abrupt.

Zo was de Tafelend bijna volledig verdwenen als overwinteraar en was de daling zeer sterk voor bergend, krakeend en wintertaling. De pijlstaartaantallen waren langer stabiel (de soort schoof stroomopwaarts op) maar door een terugval van de aantallen op de Zenne is nu ook bij deze soort de algemene trend negatief geworden. De wilde eend kende in eerste instantie een daling maar kan zich de laatste jaren relatief handhaven in het estuarium en is sinds 2008 de belangrijkste overwinteraar. Hiermee neemt deze soort de scepter over van de wintertaling die sinds het begin van de tellingen de hoogste aantallen telde.

De veranderingen in vogelaantallen kunnen ook vertaald worden in veranderingen in het voorkomen van de ecologische groepen (volgens voedingswijze) van watervogels die het estuarium gebruiken (Figuur 4, Figuur 5). Zo nam het aandeel

Figuur 1.
Som van het aantal getelde wintervogels per winterseizoen (oktober jaar (x-1) tot maart jaar x) in het Zeeschelde-estuarium. Inclusief meeuwen.
Met weergave van indicatieve trendlijn.

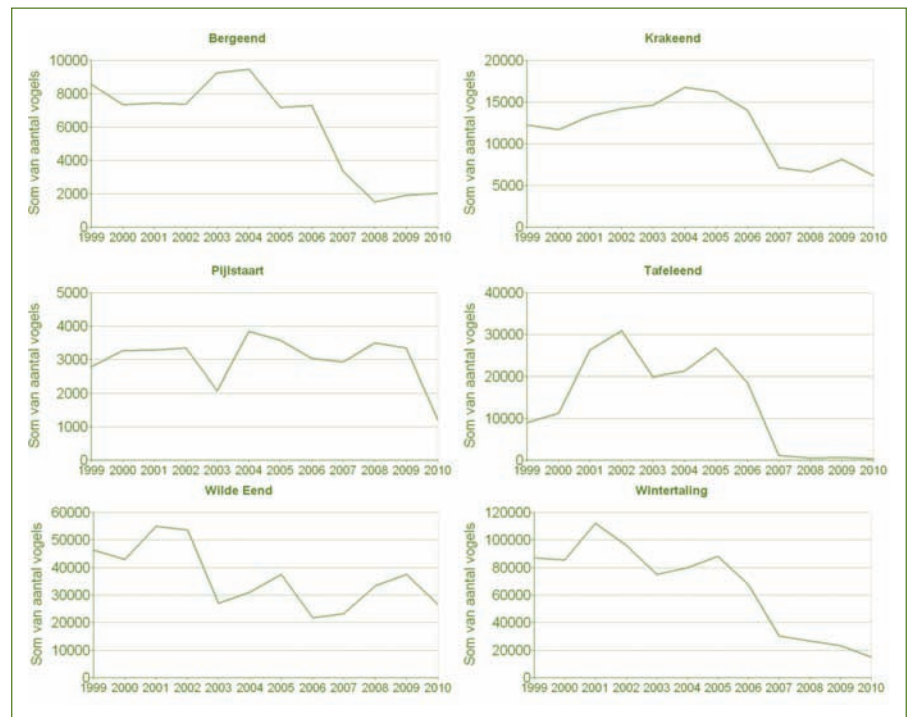
Figuur 2.
Som van het aantal getelde wintervogels per winterseizoen (oktober jaar (x-1) tot maart jaar x) voor de zijrivieren.
Met weergave van indicatieve trendlijn.

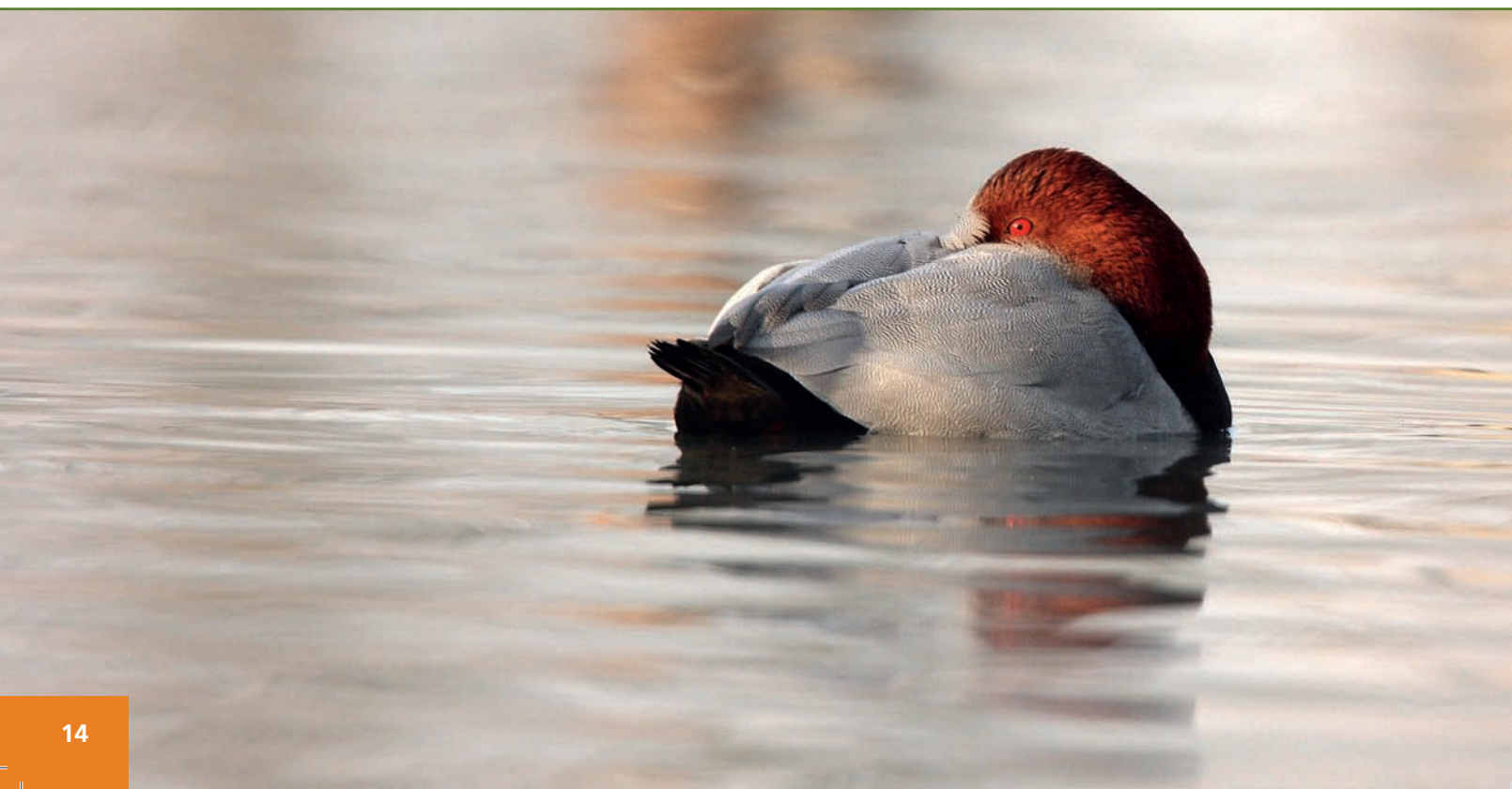
Wintertaling - Glenn Vermeersch

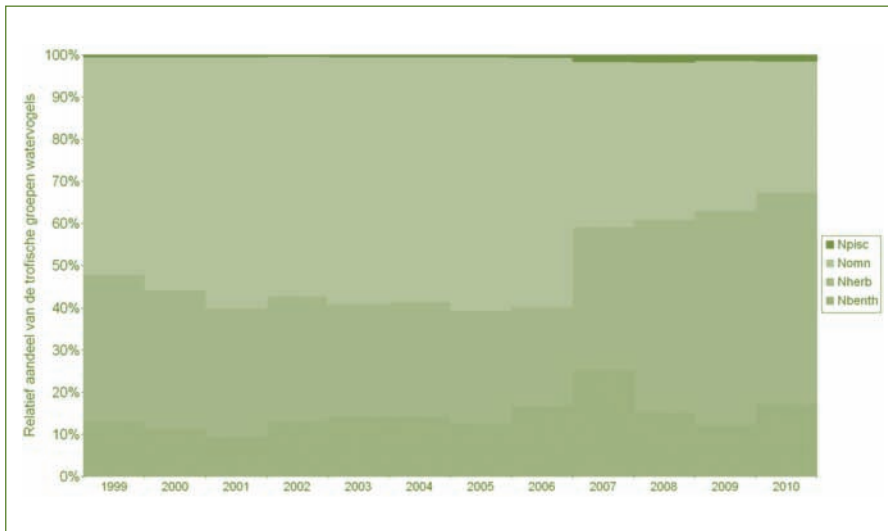
van alleseters af. Dit verklaart vooral de relatieve toename van planteneters en viseters in het estuarium. Het relatieve aandeel van echte benthivore vogelsoorten (vooral steltlopers) bleef onveranderd (Figuur 4) maar ook in deze groep daalden de absolute aantallen (Figuur 5). Deze patronen kunnen in belangrijke mate gerelateerd worden aan een verbeterde waterkwaliteit die op zijn beurt het voedselaanbod in het estuarium beïnvloedt. Zo is de afname in de groep van de alleseters gecorreleerd met de vastgestelde afname in kleine bodemdieren (Oligochaeta) (INBO, 2011).

Figuur 3.
Trend in de aantallen van enkele
aandachtsoorten periode 1999-2010.

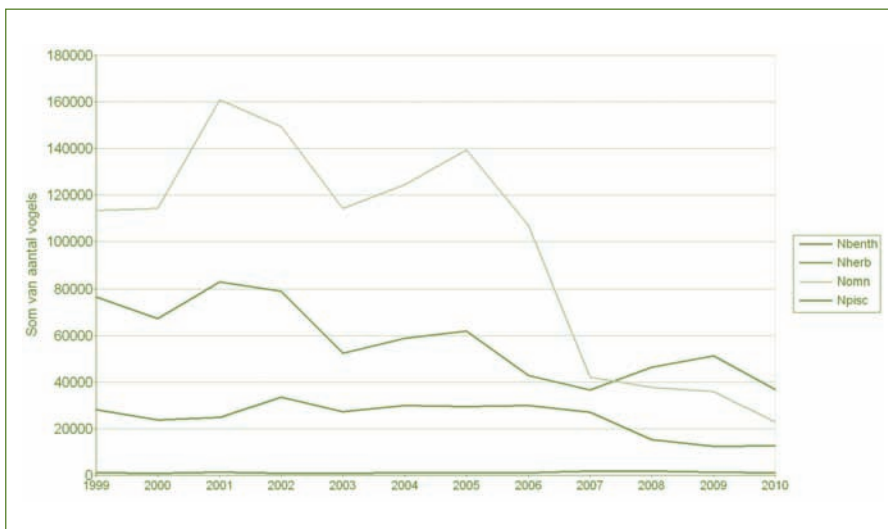
Tafelend - Glenn Vermeersch

Figuur 4.

Relatieve verhouding van de watervogels in het Zeeschelde-estuarium in de periode 1999-2010 ingedeeld volgens voedingswijze (pisc = viseters, omn = alleseters, herb = planteneters, benth = bodemdiereters).

Figuur 5.

Absolute trend van de watervogels in het Zeeschelde-estuarium in de periode 1999-2010 ingedeeld volgens voedingswijze (pisc = viseters, omn = alleseters, herb = planteneters, benth = bodemdiereters).

Referenties

INBO - OG Ecosysteemdiversiteit (2011). MONEOS – Geïntegreerd datarapport Toestand Zeeschelde tot 2009. Datarapportage ten behoeve van de VNSC voor het vastleggen van de uitgangssituatie anno 2009. Rapport INBO.R.2011.8. 77 pp. Instituut voor Natuur-en Bosonderzoek, Brussel.

Onkelinx, T., Van Ryckegem, G., Bauwens, D., Quataert, P. & Van den Bergh, E. (2008). Potentie van ruimtelijke modellen als beleidsondersteunend instrument mbt het voorkomen van watervogels in de Zeeschelde. Rapport INBO.R.2008.34. 113 pp + 3 bijlagen op CD-rom. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Van Ryckegem, G, De Regge, N. & Van den Bergh, E. (2006). Voedseleecologie en gedrag van overwinterende watervogels langs de Zeeschelde: een methodologische studie. INBO.R.2006.28. Instituut voor Natuur-en Bosonderzoek, Brussel.

Van den Bergh, E., Soors, J. & De Regge, N. (2010). Watervogels langs de Zeeschelde en Rupel, 2009/2010. Vogelnieuws 15: 29-31.

Dank

We wensen de vrijwilligers – tellers en vogelwerkgroepen – die zorgden voor de teldata op de zijrivieren en bovenloop (Melle-Gentbrugge) te bedanken: Philippe Carchon, Nicolas Vanermen, Jean Kiebooms, Willy Beullens, Jef Verspecht, Danny De Rauw, Marc Van Erck, Paul Mees, Erik De Keersmaecker, Roland Pintens, Francis Wyns, Karel Helsen, Patric Vanherp, Wim candries en Tom Cammaer. Dank aan W&Z Afdeling Zeeschelde en DAB afdeling vloot voor het ter beschikking stellen van de boten.

Gunther Van Ryckegem

Nico De Regge

Jan Soors

Erika Van den Bergh

Gunther.van.ryckegem@inbo.be